

Orta Çağ Müslüman Türk Dünyasında Münecimlik Üzerine Notlar

Tülay YÜREKLİ*

¹Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, AYDIN

*tulayyurekli@yahoo.com

Öz-Orta Çağ'da münecimlik İslâm Dünyası'nda yaygındır. Bu kurum farklı dönemlerde ve coğrafyalarda ortaya çıkan Türk hanedanlıklarda uzun asırlar boyu varlığını muhafaza etmiştir. Büyük Selçuklular, Harizmşahlar, Türkiye Selçukluları, Eyyübiler, Timur, Memlükler ve diğerleri dönemin anlayışına ayak uydurmuş, münecimler edinmiştir. Timur şahsiyetli ve işinde yetenekli münecimlere itimat etmiştir. Akkoyunlu Uzun Hasan münecimlerinin hazırladığı almanakları incelemiştir.

Orta Çağ tarihçileri genellikle büyük savaşların hemen öncesinde veya hükümdarların ölümleri münasebetiyle münecimlere değinirler. Memlük tarihçileri kısmen daha farklı olarak münecimlerden ayrıca sultanlık müjdemeleri dolayısıyla bahsederler.

Orta Çağ nücum ilmi toplumun her kesiminin ilgisini çekmiştir. Bu çalışmada istifade edilen Azimi, Ravendî, Esterabadî, Sıbt ve İbn ed-Devâdârî nücum ilminde malumat sahibidirler. Hanedan üyelerinden de bu işe gönül verenler vardır. Kutalmış nücum ilminde uzmandır ve bu ilme göre siyasi kaderini çizmiştir. Kirman hâkimi Arslanşah, Nesa hâkimi Emir Nusreddin Hamza ve Sultan Ahmet Celayir de bu alanda isim yapmışlardır.

Doğu'da kuyruklu yıldızın görülmesi ve Ay tutulması adeta felaketin habercileri olarak görülmüştür.

Bu çalışmada Türk hâkimlerinin münecimlik kurumuna yaklaşımları, ne ölçüde nücum ilminin tesirinde kaldıkları ele alınmış ve münecimlerin uğurlu ya da uğursuz saydığı kuyruklu yıldız ve Ay'a yüklenen anlamlar irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler- Münecim, Kuyruklu Yıldız, Selçuklular, Memlükler, Timur, Harezmşahlar.

Notes on the Astrology in Muslim Turkish World in the Middle Ages

Abstract-In medieval ages in Islamic world astrology was quite prevalent. Great Seljukids, Khwarezmshahs, Ayyubids, Timur, Mamluks and others acquired astrologers. Timur relied on astrologers who were masters in their work and reliable people. Akkoyunlu Uzun Hasan examined the almanacs prepared by the astrologers.

The astrologers often appear before great battles or on the occasion of the deaths of rulers in historical books. Mamluk historians, somewhat differently, also talk about the astrologers for the heralds of the sultanate.

In medieval age the astrology has attracted the attention of all segments of society. The historians whose works used in the study, like Ravendî, Esterabadi, Sıbt and İbn ed-Devâdârî have knowledge about astrology. Moreover among the members of dynasties, there are also those who committed to astrology. Kutalmış was an expert in astrology and Arslanşah, the ruler of Kerman, Emir Nusreddin Hamza, the ruler of Nesa, and Sultan Ahmet Celayir also made names in the field.

In the East, comet and lunar eclipse were thought as the harbingers of disaster.

In this study, the point of view of the Turkish rulers about astrology, the extent to which they were influenced by astrology and astrologers and the meanings attributed to the comet and the lunar eclipse has been addressed.

Key Words- Astrologer, Comet, Seljukids, Mamluks, Timur, Khwarezmshahs

Giriş

Eski Türklerin dini törenlerinde ve günlük hayatlarında falın önemli bir yeri vardı. Türkler kam vasıtasıyla gelecekte haber aldıklarına inanır ve bazı enstrümanlarla fal bakarlardı. Kam her yıl belirli günlerde düzenlenen ayinde transa geçer, o yıl kıtlık, bolluk, yağmur, kuraklık, tehlike, emniyet ve düşman saldırışı hakkında bilgi verirdi.¹ Kamlardan astronomi bilenler ayın ve güneşin tutulmasını da önceden söylerdi.² Türklerde geleceği öğrenme pratiklerinden bazıları İslâm'ın yayılmasından sonra bir şekilde devam etti. Cuveynî, iyiden iyiyeye İslâm'ın nüfuz ettiği Türkistan'dan bahsederken

“Maveraünnehir ve Türkistan'da çoğunluğu kadın pek çok kişi geleceği okuma işiyle alakadardı. Bunlar cinlerle ve perilerle görüştüğünü iddia ederdi. Bir kimsenin bir yeri ağrırsa veya hasta olsa, bir ziyafet düzenler, cincilerden sihirbazlardan birini çağırır gelenle birlikte dans ederler şarkılar söylerler ve daha pek çok saçma şeyler yaparlardı. Cahil ve sıradan insanlar bunlara inanırlardı”³ der.

İslâm'dan önce Yakın Doğu'da da durum benzerdir. Cahiliye dönemi Arap toplumunda falcılar her yerde idi. Gündelik hayatta bir işe kalkışılacağı vakit önce falcıların kapısı çalınırdı. Falcılık üzerine oturtulmuş bu kültürde ayrıca, kâhinler yıldızların hareket ve konumlarından ileride meydana gelecek kıtlık, savaş gibi toplumun tamamını ilgilendiren meselelerde kehanette bulunurlardı.⁴

İslâm, gaybı yalnızca Tanrı'nın bildiğini ilan edip bütün bu yöntemleri reddetti. Fakat beklenenin aksine, gelenek bu yasağa baskın çıktı ve falcılar zaman içinde daha da yayıldı. Türklerin de içinde bulunduğu bütün İslâm dünyasında falcılık şehirlerde bir geçim kaynağı ve meslek haline dönüştü.⁵ İbn Haldun bu konuda “halk sabah akşam bu kişilere giderek, ticaretlerinde, makam ve mevkiilerinde, geçimlerinde, insanlarla ilişkilerinde, düşmanlıklarında ve daha bunlar gibi pek çok hususta karşılaşacakları sonucun ne olacağını bilmek istiyordu”⁶ diyerek Orta Çağ İslâm dünyasında falcıların toplum içinde işgal ettikleri yeri özetler.

Ülkemizde müneccimlik konusunda değerli çalışmalar yapılmıştır. Köymen,⁷ Turan⁸ ve Merçil⁹ Selçuklu Sultanlarının müneccimliğe bakış açılarına zaman zaman temas etmiştir. Verdikleri bilgiler oldukça kıymetlidir. Unat,¹⁰ Selçuklu Türkiyesi'nde müneccimlik üzerinde kısmen durmuştur. Metin'in¹¹ Selçuklular döneminde müneccimlik ve müneccimlerin yöntemleri konulu müstakil bir çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmada ise Müslüman Türk devlet adamlarının müneccimlere ve nücum ilmine yaklaşımını, farklı dönemlerde ve coğrafyalarda hüküm süren Türk hanedanlarından örneklerle bütünsel bir çerçevede verilmiştir.

Fakat Türkiye Selçuklularında müneccimlik kâfi derecede ele alındığından tekrara düşmemek adına daha önceki araştırmacılar tarafından verilen malumatların büyük bir kısmı çalışmamız dışında bırakılmıştır.

Orta Çağ Müslüman Türk Devlet Adamlarının Nücum İlmine ve Müneccimlere Yaklaşımı

Arapça bir kelime olan *müneccim* yıldız anlamına gelen *necm* (çoğulu: *nücüm*) kelimesinden türetilmiş olup yıldız falcılığını meslek edinen kişi, astrolog demektir.¹² Arapça'da müneccim, *dâribu'l remil*, *arrâf*, *âif*, *kâhin*, *keldâni*, *ehli* veya *erbâbi ta'dil*, *takvîm*, *nücüm*, *ilm-i felekiyye* ve *melâhîm* gibi kavramlarla da ifade edilmiştir.¹³

Orta Çağ saray teşkilatında müneccimler nedim sınıfının içinde yer alırdı. Nedim sınıfı, şiir, musiki, tıp, astroloji, içecekler, oyunlar, eğlence meclisleri, av, çevgân, güreş gibi türlü alanlardaki bilgi ve hünerleriyle hükümdarın hoşça vakit geçirmesini sağlardı.¹⁴ Müneccimlerin bu sınıf içindeki görevi genel hatlarıyla, yıldızların gökyüzündeki konumlarına bakarak uğurlu veya uğursuz vakit tayin etmek, gelecekte haberler vermek, rüyaları yorumlamak ve geçmişte vuku bulmuş olaylardan geleceğe dönük gizli anlamlar çıkarmaktı. İslâm'da astroloji, astronominin gelişimine sıkı bir şekilde bağlı yürümüş ve birçok ilmi gelenekleri içermiştir. Bundan dolayı Doğu'nun astronomları arasında, astroloji ile meşgul olmayanlar pek azdır.¹⁵

Siyâsetnâme türünde kaleme alınan eserler nedim sınıfından, dolayısıyla müneccimlerden söz ederler. Yusuf Has Hâcib âlim sıfatını yüklediği bu grubun varlığını zaruri ihtiyaçlara bağlar. Ona göre “her işe başlamadan önce müneccimlere danışılmalı ve uygun vakitler seçilmelidir. Zira gün ve ayların kutlusu olduğu gibi, kutsuzu da vardır”¹⁶ Selçuklu veziri Nizamülmülk ise hükümdarların müneccimler hakkında “Bizi işleri icra etmekten, meselelere koyulmaktan alıkoymaktadırlar; bunları göz önüne aldığımızda bu iki tayfa (tabipler ve müneccimler) bizi dünya arzu, nimet ve lezzetlerinden mahrum ederek hayatı burnumuzdan getirirler. En güzeli onları kendilerine ihtiyaç duyulduğunda çağırma”¹⁷ dediklerini aktarmaktadır. Bu iki devlet adamı arasındaki fikir ayrılığı, Has Hâcib'in müneccimleri idealize etmesi veya nücum ilmine görece inanması, Nizamülmülk'ün ise daha reel bir yaklaşımla bu sınıfın pratikte yol açtığı sıkıntıları göz önünde bulundurmasıyla açıklanabilir. Fakat her ikisi de bu sınıfın gerekliliği üzerinde mütefiktir.

Büyük Selçuklu sultanları çeşitli sebeplerle müneccimlere danışmıştır. Çağrı Bey Serahs,¹⁸ Tuğrul Bey Dandanakan,¹⁹ Sultan

¹ Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, TTK Yayınları, Ankara, 1986, s. 8.

² J. Paul Roux, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, İşaret Yayınları, İstanbul, 1994, s. 76.

³ Ata Melik Cuveynî, *Tarih-i Cihan Güşa*, (Çev. Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara, 2013, s. 138.

⁴ Mehmet Bölükbaşı, “Cahiliye Devrinde Araplarda Kehânet ve Kâhinlik”, *NÜSHA*, 47, 2008, s. 127-148; Necati Sümer, “Cahiliye Araplarında Falcılık”, *Mîlet ve Nihal*, 13 (1), s. 134-157.

⁵ İbn Haldun, *Mukaddime*, I, (Çev. Halil Kendir), Yeni Şafak Yayınları, Ankara, 2014, s. 148, 434; Ali Mazaheri, *Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları*, (Çev. Fahriye Üçok), Varlık Yayınları, İstanbul, 1972, s. 205

⁶ İbn Haldun, *Mukaddime*, I, s. 434.

⁷ Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, I, TTK Yayınları, Ankara, 2000.

⁸ Osman Turan, *Selçuklular ve Türk İslâm Medeniyeti*, Ötügen Yayınları, İstanbul, 2008.

⁹ Erdoğan Merçil, *Türkiye Selçuklularında Meslekler*, TTK Yayınları, Ankara, 2000.

¹⁰ Yavuz Unat, “Selçuklularda Astronomi Bilimi”, *II. Uluslararası Selçuklu Sempozyumu*, Konya, 19-23 Ekim 2011, s. 1-23.

¹¹ Tülay Metin, “Selçuklular Zamanında Müneccimliğe Dair Bazı Tespitler”, *History Studies*, 6/3, April 2014, s. 239-252.

¹² Tefvik Fehd, “İlm-i Ahkâmı Nücüm”, *DİA*, XXII, İstanbul, 2000, s. 124.

¹³ Reinhart Pieter Anne Dozy, *Tekmilatü el-Meâcim el-Arabiyye*, thk. Muhammed Selim Nuaymî, Vizaretü's-Sekâfe ve'l-Fünun, Bağdad, 1991, VII, s. 159; IX, s. 128; Ahmet Saim Kılavuz, “Arrâf”, *DİA*, III, İstanbul, 1991, s. 393; İlyas Çelebi, “İyafe”, *DİA*, XXIII, İstanbul, 2001, s. 497.

¹⁴ Nebi Bozkurt, “Nedim”, *XXXII, DİA*, İstanbul, 2006, s. 509.

¹⁵ A. A., “Astroloji” maddesine ilaveten, *IA*, I, MEB Yayınları, İstanbul, 1978, s. 686; Fehd, “İlm-i Ahkâmı...”, s. 124.

¹⁶ Yusuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig*, (Çev. Reşit Rahmeti Arat), Kabcacı Yayınları, İstanbul, 2008, s. 755-757.

¹⁷ Nizamülmülk, *Siyâsetname*, (Çev. Mehmet Taha Ayar), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s. 124-125.

¹⁸ Bundârî, *Zubdetü'n-Nusra, Irak ve Horasan Selçukluları Tarihi*, (Çev. Kıvameddin Burslan), TTK Yayınları, Ankara, 1943, s. LIX.

¹⁹ Köymen, *Büyük Selçuklu...*, s. 343-344; Turan, *Selçuklular...*, s. 106.

Alp Arslan Malazgirt,²⁰ Sultan Muhammed Tapar da Hille emiri Sadaka'ya karşı düzenleyeceği sefer öncesi²¹ münecimlerin fikrini almışlardır. Fakat münecimlerin hükümleri hükümdarların kararlarını değiştirecek ölçüde bir tesir yaratmamıştır. Yukarıda hükümdar nedimlerinin ve bu grubun bir parçasını oluşturan münecimlerin farklı alanlarla uğraştıklarını söylemiştik. Örneğin, Sultan Melikşah'ın İbrahim adındaki münecimi muhtemelen mühendislik bilgisini haizdir. Zira kendisi, Tuğrul Bey adıyla bilinen şehir imar edilirken 524/1129-1130 senesinde tamamlanacak olan camiinin kiblesini belirleme işinde Sultan ve bir grup rasatçıyla birlikte yer almıştır.²² Sultan Sancar'ın nücum ilminde yetkinliğine itibar ettiği Enverî bir şairdir. Enverî engin nücum bilgisine dayanarak 522/1128 yılında Satürn'ün Terazi burcuna girmesiyle bir kıtlık ve âlemde karışıklık yaşanacağına yönelik bir hüküm vermiş ancak bu hüküm gerçekleşmeyince Sultan'la arası bozulmuş ve Belh'e gitmek mecburiyetinde kalmıştır.²³ Enverî Belh'te astronomiyle meşgul olmuştur.²⁴

Selçuklu ailesinin kimi üyeleri nücum ilminde kendini yetiştirmiştir. Bilhassa Kutalmış ve ailesi bu ilmi öğrenmeye meyletmıştır. İbnü'l Esîr bu duruma dikkat çekerek "*Tuhaftır ki Kutalmış Türk olduğu halde astrolojiye vakıfı ve bu ilmi mükemmel derecede biliyordu*" der ve Kutalmış'ın bu ilimden haric etnolojiye de bildiğini, ölümünden sonra çocuklarının da astroloji öğrenmeye, bu ilmin üstatlarını yanlarında barındırmaya devam ettiklerini ve bundan dolayı dinlerine zarar verdiklerini söyler.²⁵ Kutalmış gerçekten de hem kendi hem de münecimlerinin hükümlerine göre planlar yapmış ve hayati kararlar almıştır. Yıldız falına baktırıp Sultan Tuğrul'un belli bir vakitte öleceğini tespit ettirmiş ve ondan sonra tahta geçmeyi tasarlamıştır.²⁶ Sultan Alp Arslan'la taht kavgası sırasında ise bu kez kendi nücum bilgisiyse Sultan'ın ordusuyla karşılaşacağı günün uğursuz olduğunu saptamış ve bu nedenle savaş gününü geciktirmek istemiştir. Lakin bu haklı tespitine rağmen savaş alanındaki bataklıkın kendisine yardım edeceğini düşünüp harekete geçmiş ve bu savaşta yaşamını kaybetmiştir.²⁷ İlme düşkünlüğü ile tanınan Kirman hâkimi Arslanşah da yine nücum ilmiyle uğraşmıştır.²⁸ Selçuklu hanedan üyelerinden Arslan Argun b. Alp Arslan,²⁹ Rıdvan b. Tutuş ve Muhammed Tapar'ın oğlu Mahmud'un üzerinde de münecimlerin ve dolayısıyla nücum ilminin tesiri hissedilir. İbnü'l Esîr'in, "*Sultan Muhammed b. Melikşah ölmeden önce hasta yatağındaiken oğlu Mahmud, babasına dönüp 'ilmi nücum'a göre bu ne talihsiz bir gün' dedi. Sultan 'evet doğru söyledin fakat bu baban için talihsiz bir gün, sana gelince saltanatın kutlu olsun'*" dedi³⁰ şeklindeki kaydı bu etkinin düzeyini açıkça ortaya koyar. Rıdvan'ın münecimi ise bir Batınî olup Rıdvan'ın Fâtımilere meyletmesinde rol oynamıştır.³¹

Türkiye Selçuklu sultanları, aşağıda sözü edileceği gibi bilhassa Kılıç Arslan, münecimlerin hükümlerine önem vermiştir.³² Selçuklu Türkiyesi'nde nücum ilmi ve diğer fal türünden bazı pratikler farklı sahalarda isim yapan kişilerin de ilgi alanına girmiştir. Eserini I. Gıyâseddin Keyhusrev'e sunan tarihçi Râvendî eserinin son kısımlarını *Galip ve Mağlup Cetveli*'ne ve ebced hesabına ayırmıştır.³³ Bir ara Türkiye'de bulunan mutasavvif ve İslam düşünürü Muhiyuddin el-Arabi yine münecimlikle ilgilenmiştir. Daha sonraları Türkiye'den Suriye'ye geçen Arabi, münecimlere büyük ehemmiyet veren Moğol Hanlarından Hülagü'nün Haleb'i saldığı (641/1243-1244) ve halkının hepsini öldürdüğü sırada münecim olduğunu her nasılsa anlatabilmiş ve Meraga'daki rasathaneye Nasıreddin Tusi'nin yanına gönderilmiştir.³⁴

Zengi ve Eyyubi ailesi üyelerinin ve devlet adamlarının münecimliğe ve nücum ilmine yaklaşımı eldeki malzemeye göre birkaçı dışında çağın anlayışıyla aynı doğrultudadır. Örneğin, Sultan Melikşah'ın çocukluk arkadaşı ve Atabeg Zengi'nin babası Halep hâkimi Aksungur, Melik Tutuş'a karşı harekete geçmeden önce kendi yıldızına baktırıp ve müneciminin dediklerinden savaşı kazanacağına o kadar emin olmuş ki savaş sırasında askerlerine kelepçelerle gidip Tutuş'u yakalamalarını emretmiştir. Ancak Aksungur bu savaşta esir edilip öldürülmüştür.³⁵ Munkızoğulları ailesinden Usâme'nin babası da nücum işlerine pek heveslidir. O, Usâme'yi nücum ilmini öğrenmeye teşvik eder, lakin Usâme bu uğraştan haz almaz bunun üzerine oğluna "*Bari yükselen ve batan yıldızların isimlerini öğren*" diyerek yıldızların adını öğretirdi.³⁶ Nureddin Mahmud b. Zengi'nin kardeşi Musul hâkimi Melik Seyfeddin'in de yine bir münecimi vardı. Bürhanü'l-mülk lakaplı Yosef adındaki bir münecim bir Yahudi idi.³⁷ Hükümdarların münecimlere güven veya güvensizlik derecesini, münecimlerin Bağdat'ta Şaban 582/Ekim-Kasım 1186 tarihinde yaptıkları açıklamaya gösterdikleri tepkiler göz önüne serer. Bu açıklamaya göre dünyada büyük bir tufan yaşanacak ve pek çok yer yerle bir olacaktır. Âbu'l Farac, Türkiye Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan'ı münecimlerin açıklamalarını en çok ciddiye alan hükümdar diye kaydeder. Âbu'l Farac'a göre Sultan önem almakta o kadar ileri gitmiş ki pek çok masrafla dağlarda mağaralar açtırmış, yer altında tüneller kazdırmış ve peksimetler hazırlamış lakin münecimlerin tayin ettikleri gün gelince hiçbir şey olmamış, yalnızca bir ara güneş tutulmuştur. Bunun üzerine halk münecimlere hakaretler etmiş ve nihayetinde Sultan halkı yatıştırmak için meşhur heyetçilerinden birine insanoğlunun bir felakete uğramayacağını bildiren bir beyanname yazdırmak zorunda kalmıştır.³⁸ Tikrit'in Türk hâkimi Fahreddin İsa b. Mevdud münecimlerin bu sözlerine hiç kulak asmadığı gibi bir de onlarla alay etmiştir.³⁹ Tarihçi İsfahanî bu

²⁰ Aksarayî, *Müsâmeretü'l Ahbâr*, (Çev. Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara, 2000, s. 12; Metin, "Selçuklular Zamanında...", s. 244.

²¹ Esin Eren, *Nizâmî Arzî'nin Çehâr Makâlesi* (çeviri ve dilbilgisi yönünden inceleme), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s.175-176; Metin, "Selçuklular Zamanında...", s. 245.

²² İbnü'l Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih, Büyük İslâm Tarihi*, X, (Çev. Abdülkerim Özaydın), Bahar Yayınları, İstanbul, 1987, s. 174; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, XVI, (Thk. Abdullah b. Muhsin et-Turki), Dâru Hicr Yayınları, Cize, 1998, s. 122; Ahmed b. Mahmud, *Selçuknâme*, (Çev. Erdoğan Merçil), Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2018, s.159. İbnü'l Esîr bu müneciminin adını Behram, İbn Kesîr ise İbrahim olarak kaydeder.

²³ Ahmed Ateş, "Enverî", *İA*, IV, s. 279. Krş. Abdulkadir Karahan, "Enverî", *DİA*, XI, İstanbul, 1995, s. 268.

²⁴ Devletşah, *Tezkire-i Devletşah, Devletşah Tezkiresi*, I, (Çev. Necati Lugal), Tercüman Yayınları, İstanbul, 1977, s. 129; Metin, "Selçuklular Zamanında...", s. 246.

²⁵ İbnü'l Esîr, *el-Kâmil*..., X, s. 49.

²⁶ Ali Sevim, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târîhi'l-âyan'da Selçuklular*, TTK Yayınları, Ankara, 2011 s.190.

²⁷ İbnü'l Esîr, *el-Kâmil*..., X, s. 48-49; Turan, *Selçuklular*..., s. 148.

²⁸ Turan, *Selçuklular*..., s. 254.

²⁹ Bundârî, *Zubdetü'n-Nusra*..., s. 234.

³⁰ İbnü'l Esîr, *el-Kâmil*, X, s. 417.

³¹ Zehebî, *Tarihü'l-İslâm ve vefeyatü'l-meşahir ve'l-a'lâm*, XXXIII, (Thk. Omer Abdusselam Tedmuri), Dâru'l-kitâb el-Arabi, Beyrut, 1993, s.47.

³² Örnekler için bak. Merçil, *Türkiye Selçuklularında...*, s.181; Unat, "Selçuklularda Astronomi...", s. 9; Metin, "Selçuklular Zamanında...", s. 246-247.

³³ Ravendî, *Râhat-üs-Sudür ve Âyet-üs-Sürûr*, II, (Çev. Ahmed Ateş), TTK Yayınları, Ankara, 1999, s. 414-420.

³⁴ Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları*, TTK Yayınları, Ankara, 1999, s. 65.

³⁵ Ali Sevim, *Zübdetü'l-Haleb Min Târîhi Haleb'de Selçuklular (H.447-521 = 1055-1127)*, TTK Yayınları, Ankara, 2014, s. 72; Ali Sevim, *Biyografilerle Selçuklular Tarihi İbnü'l-Adîm Bugyetü'taleb fi Tarihi Haleb (Seçmeler)*, TTK Yayınları, Ankara, 1989, s. 65.

³⁶ Usame İbn Munkız, *Kitabu'l-İtibar, Üsâme İbn Munkız İbn Munkız Haçlılara Karşı*, (Çev. Selahattin Hacıoğlu), Bordo Siyah Yayınları, İstanbul, 2006, s. 98.

³⁷ Nuh Arslantaş, *Ortaçağda İki Yahudi Seyyahın İslâm Dünyası Gözlemleri-Tudelahı Benjamin-Ratisbonlu Petachia*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2009, s. 145.

³⁸ Âbu'l Farac, *Abu'l Farac Tarihi*, II, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), TTK Yayınları, Ankara, 1950, s. 438-439.

³⁹ Ebü Şâme, *Kitâb er-Ravzateyn*, III, (Thk. İbrâhim ez-Zeybek), Müessesetü'r-Risâle Yayınları, Beyrut, 1997/1418, s. 265, 266.

hadisenin sözde gerçekleşeceği tarihte Selahaddin Eyyübi'yle birlikte olduklarını, bir rüzgârın bile esmediğini ve müneccimlerin tahminlerini gülerək karşıladıklarını zikreder.⁴⁰ Sultan Selahaddin müneccimlere ve nücüm ilmine inanmazdı.⁴¹ Ebû Şâme müneccimlerin ona “*Kudüs’ü alıyorsun ancak bir gözün kör olacak*” dediklerini, Selahaddin’in de onlara “*onu alayım da kör olmaya razıyım*”⁴² cevabını verdiğini aktarıyor. Ebu Şâme’nin bu kaydı dikkate alınırsa Selahaddin’in dahi müneccimlerle muhatap olmaktan kurtulamadığı anlaşılıyor. Yine Eyyübi ailesinden Necmeddin Eyyüb nücüm ilmiyle alakadardı. Bir keresinde Sultan dönemin şairlerinden biriyle sohbet ederken nücüm ilmi hakkında sorular sorunca şair bu ilmin dinî kaidelerle bağdaşmadığını dile getirerek Sultan’a tepki göstermiş idi.⁴³

Harizmşah devlet adamlarının müneccimlere ve nücüm ilmine yönelik tutumu dönemin temayülüne paraleldir. Harizmşah Alaaddin Muhammed müneccimler istihdam etmiştir.⁴⁴ Dönemin sihir, astroloji, cin teshiri ilmi, gezegenleri çağırma, simya gibi esrarlı ilimlerde şöhret sahibi olan Harezmi Seracuddin Ebu Yakup Sekkâki, Sultan’ın isteği üzerine dönemin halifesi ile Sultan arasındaki ilişkiye tesir etmesi için bir büyü yapmıştır.⁴⁵ Sekkâki bu esrarlı ilimlerdeki şöhretinden ötürü daha sonraları Cengiz Han’ın oğlu Çağatay Han’ın danışmanlığına getirilmiştir.⁴⁶ Meşhur tarihçi İbn Bîbî’nin annesi ünlü Bîbî Müneccime de uzun yıllar Celaleddin Harizmşah’a hizmet etmiştir.⁴⁷ Harizmşah devlet adamları arasında nücüm ilmindeki yeteneğiyle adını duyuranlara rastlanır. Örneğin Nesa hâkimi Emir Nusreddin Hamza b. Mehmet nücüm ilminde yetkin ve mahirdi. Öyle ki çok az hata yapardı. Bu entellüktel yönetici Arapça, Farsça divanlar tertip etmişti. Nesevî, onun kendi nücüm bilgisine istinaden, Celaleddin Harizmşah’a karşı çıkan kardeşi Gıyasuddin’in asla başarıya ulaşamayacağını zira yıldızında hiçbir uğur alametinin olmadığını ve sırf bu yüzden Gıyasuddin adına hutbe okutturmadığını ve de çok geçmeden dediklerinin çıktığını kaydeder.⁴⁸

Emir Timur müneccimleri yanından eksik etmemiştir.⁴⁹ Emir Timur’un müneccimleri arasında Seyfeddin Beg, Mevlana Abdullah Lisan ve Mevlana Ahmet ön plana çıkmaktadır. Emir Seyfeddin Beg, Timur’un Karşı’yı kuşatma vaktini belirlemiştir.⁵⁰ Yezdî’nin “*gelmiş geçmiş en büyük astronom*” diye bahsettiği Abdullah Lisan diğer müneccimlerle birlikte Şahrüh Mirza’nın oğlu Şehzade İbrahim doğduğunda doğum tarihini hesaplamış, yıldız namesine bakmış “*devlet yönetiminde çağının lokman hekimi*” olacağı fikrine varmışlardır.⁵¹ Emir Timur, Mevlana Abdullah Lisan’a ve tahminlerine güvenmiştir. Türkiye seferi öncesi Timur’un devlet adamları bu seferden cayılması için Timur’a müneccimlerin hezimet tahminlerini duyurmuş ancak o, Mevlana Abdullah Lisan’ı çağırıp fikrini sormuş ve Lisan cevaben “*ordudaki bahadurların horoskopu çok güçlü, düşmanunki ise zayıf*” demiştir.⁵² Timur’un bir diğer müneccimi tabip ve bakır işleme ustası Mevlana Ahmed’dir. İbn Arabşah, Ahmed’le karşılaşmış (808/1405-1406) ve bu buluşmada

Ahmed ona “*yükselen yıldızlar almanağından iki yüz yıla kadar olanları tespit ettiğini*” söylemiştir.⁵³ Timur’un adı açıkça zikredilen bir başka müneccimi de Mevlana Bedreddin’dir. Bedreddin Timur’la birlikte bir iki sefere katılmıştır. Nevket’te Timur ve Emir Hüseyin arasında çıkan savaşta görülüyor ve savaş esnasında kaçtığı biliniyor.⁵⁴ Bedreddin ayrıca, Şehzade Halil Sultan’ın tahta oturmak üzere Semerkant’a giriş vaktini tespit etmiştir.⁵⁵ Müneccimler ve nücüm ilmi Timur’un ölümünden sonra da önemini sürdürmüştür. Ulug Bey gibi gerçekten âlim ve dindar bir riyaziyeci bile, ahkâm-ı nücüm’a inanmaktan bir türlü kendini alamamıştır.⁵⁶

Timur’un düşmanı Sultan Ahmed Celayir nücüm ilmindeki maharetiyle meşhurdur.⁵⁷ Hasan-ı Rumlu, Ahmed Celayir’in, Sultan Beyazıd’a sığındığında Beyazıd, Timur’la arasında neler yaşanacağına dair ondan remil çekmesi istediğini, Sultan Ahmed’in kura çektiikten sonra “*her ikiniz de küçük bir halya oturacaksınız ve ilk defa yoğurt yiyeceksiniz*”⁵⁸ dediğini kaydetmektedir. Ahmed Celayir’in önce adamlarından daha sonra muhaliflerden olan tarihçi Esterâbadî de nücüm ilminde bilgilidir. Eserinde, kendisi de ayrıca nücüm bilgisine sahip olan Kadı Burhaneddin’in doğumu münasebetiyle müneccimlerin bazı yöntemlerini açıklamıştır.⁵⁹

Akkoyunlu Uzun Hasan da müneccimlerinin hazırladığı almanaklarını okumuştur. Tihranî onun Timurlu Ebu Said Mirza’ya gönderdiği elçinin öldürüldüğü ve hediye edilen atların ürkütüldüğünü haber alınca “*atı ürkütmek devleti ürkütmektir*” dedikten sonra “*müneccimlerin takvimlerde bu yılda Semerkant padişahının düşüncesinde ve tedbirinde gevşeklik görülecektir ve bu durum onun helakine sebep olacaktır. Eğer iki Kanun ayı geçerse, iyi duruma gelecektir diye yazmışlardır*”⁶⁰ dediğinin kaydını düşmektedir.

Memlûklerde müneccimler çoğu zaman dönemin tarihçilerinin kaleminde rivayet temeline oturtulmuş mistik bir tablonun oyuncularındı. Bu rivayetlerde müneccimlere biçilen roller bellidir. Onlar ya emirlere sultanlık müjdelere ya da öleceklerini haber verirler. Misalen Kutuz’a ve Baybars’a, bir gün sultanlık makamına yükselecekleri müneccimler tarafından önceden bildirilmiştir. Yunîni, Sultan Kutuz’la ilgili hadiseyi İbnü’l Cezerî’nin eserinden şöyle nakletmektedir:

İbnü’l Cezerî: “*el-Fâris Aktay’ın İbn el-Ceyli’nin oğlu olarak bilinen üstâzı bana şunları anlattı: ‘Emir Seyfeddin Kutuz’un üstâzı el-Muiz sultan olduğunda biz Kutuz’un yanındaydık. Kutuz garb ülkelerinden ciddi, ilm-i felek ve remilde bilgili bir müneccim getirmişti. Kutuz haşiyesinin çoğuna ayrılmasını emretti ve onlar da ayrıldılar. Biz onun ashabının ekâbirlerindenik ve bize oturmamızı emretti. Havasından yalnızca güvendikleri kalmıştı. Memlûklerinden çoğunu da gönderdi ve sonra müneccime ‘fal bak’ dedi. Müneccim işini yaptı ve Kutuz son olarak ‘fal bak ve üstâzımdan sonra yerine kim*

⁴⁰ Ebû Şâme, *er-Ravzateyn*..., III, s. 264.

⁴¹ Ramazan Şeşen, *Salâhaddin Eyyübî ve Devlet*, Çağ Yayınları, İstanbul, 1987, s. 198.

⁴² Ebû Şâme, *er-Ravzateyn*..., III, s. 329.

⁴³ İbn Kesîr, *el-Bidâye* ..., XVII, s. 546-547

⁴⁴ Cuveynî, *Tarih-i Cihan Gûşa*, s. 321.

⁴⁵ Nesevî, *Siretu Celaleddin Mengüberti, Celâlütin Harezemşah*, (Çev. Necip Asım), İstanbul Devlet Matbası Yayınları, İstanbul, 1934, s. 94.

⁴⁶ İsmail Durmuş, “Sekkâki, Ebû Ya’kûb”, *DİA*, XXXVI, İstanbul, 2009, s. 332.

⁴⁷ Adnan Sadık Erzi, “İbn Bîbî”, *İA*, V, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, s. 712; Merçil, *Türkiye Selçuklularında*..., s. 181; Abdulkemim Özyayın, “İbn Bîbî”, *DİA*, XIX, İstanbul, 1999, s. 379; Unat, “Selçuklularda Astronomi...”, s. 9; Metin, “Selçuklular Zamanında...”, s. 247.

⁴⁸ Nesevî, *Siretu Celaleddin* ..., s. 67.

⁴⁹ İbn Arabşah, *Acâibu’l Makdûr (Bozkardan Gelen Bela)*, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul, 2012, s. 430.

⁵⁰ Şerefüddin Ali Yezdî, *Emir Timur (Zafername)*, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul, 2013, s. 71; Nizamüddin Şâmî, *Zafername*, (Çev. Necati Lugal), TTK Yayınları, Ankara, 1987, s. 47.

⁵¹ Yezdî, *Emir Timur*..., s. 245-246.

⁵² Yezdî, *Emir Timur*..., s. 384.

⁵³ İbn-i Arabşah, *Acâibu’l Makdûr*, s. 445.

⁵⁴ Yezdî, *Emir Timur*..., s. 79.

⁵⁵ Yezdî, *Emir Timur*..., s. 460.

⁵⁶ Fuat Köprülü, *Edebiyat*..., s. 65.

⁵⁷ Faruk Sümer, “İlanlı Hükümdarlarından Abaga, Argun Hanlar ve Ahmed-i Celâyir”, *Belleter* III, Nisan 1983, S. 206, s. 196.

⁵⁸ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü’l-Tevârih*, (Çev. Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara, 2006, s. 90.

⁵⁹ Aziz b. Erdeşiri Esterâbadî, *Bezm u Rezm*, (Çev. Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 56-60, 73.

⁶⁰ Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 309-310.

sultan olacak gör. Tatarları kim yenecek ve elleriyle kim onları helak edecek' dedi. Sonra müneccim işine başladı ve bir zaman, parmaklarını sayarak hesap yaptı ve 'Ya Hond bana noktasız beş harf bildirildi ve bunun babasının adı da beş harfli, senin adın üç harfli, Sultan'ın oğlu Ali'nin de adı üç harfli ve falda beş noktasız harf var' dedi. Kutuz müneccime 'Niçin Mahmud b. Memdud (el-Melikü'l-Muzaffer Seyfüddîn Mahmûd b. Mevdûd (Memdûd) demiyorsun' dedi. Falcı 'Ya Hond bu isimden başkası faydasız' dedi. Kutuz 'ben o kişiyim; Mahmud b. Memdud'um ve Tatarları kırıp dayım Harizm Şah'ın öcünü alacağım' dedi. Oradakiler müneccimin sözleri hoşunuza gitti ve sevindik' dediler. Ve biz İnşallah müneccimin söyledikleri gerçekleşir' dedik. Biz bu işi gizli tuttuk ve müneccime 300 dirhem verdik".⁶¹

Yüninî, Kutuz'a sultanlığın müjdelenmesiyle ilgili bir başka rivayet daha aktarır. Bu kez işin içine Melikü'z Zâhir Baybars da girer. Bu rivayette Emir Begtut, Kutuz ve Baybars gençliklerinde birlikte Mısır'da dolaşırken bir müneccime rastlamış ve bu müneccim Kutuz'a ve Baybars'a sultanlık, Emir Bedreddin Begtut'a da yüzler emirliğini müjdelemiştir.⁶² Yüninî, Kutuz ve Baybars'ın ölümlerinden bahsederken yine rivayet temelinde müneccimleri anlatının içine yerleştirir. Sultan Kutuz'la alakalı rivayette Sultan 658/1259-1260 tarihinde Moğollarla savaşmaya karar verdiğinde Kahire'deki Kalatu'l Cebel'de on beş müneccim toplanmış ve bu müneccimlere Sultan'ın sağ salim dönmesi için doğru vakte bakmaları emredilmiştir. Ancak müneccimler Müslümanların zaferi kazanması için vakit tayinine koyulduğundan ne sultanın selametini ne de sağ salim dönmesini düşünmüşlerdir.⁶³ Ravinin Sultan Melikü'z-Zâhir Baybars'ın saltanat naibi Özdemir Alai'ye dayandığı Baybars hakkındaki rivayette ise Sultan'a müneccimleri 77 senesinde bir melik tarafından zehirleneceği söyleyince yıldızlara düşkün Sultan bütün şüphelerini el-Melikü'l Muazzam İsa'nın oğlu el-Melik el-Kâhîr⁶⁴ üzerinde yoğunlaştırmıştır. Nihayetinde Sultan korkusuna yenik düşmüş ve el-Kâhîr'i öldürmek için bir mecliste ona bir bardak zehirli kıymız içirtmiş lakin tam boşalmamış bu bardak doldurulup Sultan'a da sunulmuş, el-Kahir o gün, Sultan da hastalanıp günler sonra ölmüştür.⁶⁵ İbn ed-Devâdârî ve Makrîzî bu rivayetin kısmen daha farklı versiyonunda tam bir Ay tutulması yaşandığını, müneccimlerin bunu büyük bir adamın öleceğine yorduklarını ve bunu duyan Sultan'ın korkarak kendisine dikkat ettiğini yazarlar.⁶⁶

Müneccimler gerçek hayatta sultanların ve emirlerin kimin elinden veya ne zaman öleceklerinin tespiti konusunda iş başındadır. Örneğin Aybek'in (1250-1257) müneccimi ona ölümüne bir kadının sebep olacağını söyleyince Aybek karısı Şeceretüddür'ü öldürtmeye karar vermiştir.⁶⁷ Sultan ez-Zâhir Çakmak'ın müneccimleri de Sultan'ın zevaline ilişkin 848/1444-1445 ve Ramazan 855/Eylül-Ekim 1451 tarihlerinde olmak üzere iki kez asılsız hükme varmıştır.

İlkinde Sultan sonra saltanatının yedinci yılında,⁶⁸ ikincisinde Ramazan ayının son on gününün başlarında ve sonlarında oluşacak uğursuz kıranla⁶⁹ ölecektir.⁷⁰ Emir Yeşbek Devedâr'a (Ö. Ramazan 855/Eylül-Ekim 1451) da katili olacak kişinin adı gene beraberindeki müneccimler tarafından söylenmiştir.⁷¹ Kayıtbay'ın müneccimleri de Cemadilahir 876/Kasım-Aralık 1471 tarihinde yaşanan Ay tutulmasını Sultan'ın yakında öleceğine yormuşlar fakat tahminleri gerçekleşmemiştir.⁷² Zilkade 888/ Aralık 1483 tarihinde müneccimler bu defa Sultan'ın bayrama bile yetişemeyeceğini beyan etmişler ancak bu hükümde de yanılmışlardır.⁷³ Safer 892/Ocak-Şubat 1487 tarihinde yaşanan Ay tutulmasını yine Sultan'ın ölümüne yormuşlar ancak yine yanılmışlardır.⁷⁴ El-Âdil Tomanbay da müneccimlerine tahta kendisinden sonra kimin geçeceğini sorunca baş harfi 'k' ile başlayan biri tarafından öldürüleceği cevabını almış ve bu nedenle Kasruva'yı zulmederek öldürmüştür.⁷⁵

Müneccimler rivayetlerde olduğu gibi gerçek hayatta da saltanat tebşiri veya saltanata kimin geçeceği meselesi ile meşgul olmuştur. Örneğin Cemadilahir 804/Ocak-Şubat 1402 tarihinde Sultan Ferec'e isyan eden Trablus naibi Şeyh el-Mahmudi'ye sultan oluncaya kadar müneccimleri saltanat müjdelemiştir.⁷⁶ El-Eşref Barsbay'ın can düşmanı Canı Beg Sufi (Ö. Cemadilula 841) ile mücadeleleri esnasında ise müneccimler Canı Beg'in saltanata geçeceğini konuşmuşlardır.⁷⁷

Müneccimler yaşanacak muhtemel felaketlerin, büyük karışıklıkların da habercileridir. Örneğin Sultan Berkuk'a müneccimleri Yıldırım Bayezid'in tahta geçeceğini ve Mısır'ı sıkıntıya sokacağını söyledikleri rivayet edilir.⁷⁸ Müneccimler 777/1375-1376'da ise büyük hadiseler, çirkin işler yaşanacağı hükümüne varmışlar fakat hükümleri asılsız çıkmış, tam tersine ülkeye uzculuk, güven ve istikrar hâkim olmuştur.⁷⁹ Kayıtbay döneminde müneccimler felaket haberleri vermeye devam etmiştir. Zilkade 888/ Aralık 1483 tarihinde Müşteri ve Zuhal'ın Akrep burcunda bir araya geleceğini, 260 yıldan beri böyle bir şey olmadığını söyleyerek bunu büyük bir fitnenin yaşanacağına delil olarak göstermişlerdir.⁸⁰ Rebiülevvel 891/ Mart-Nisan 1486'da da büyük bir depremin yaşanacağı yönünde yanlış bir sonuca varmışlardır.⁸¹ 901/1495-1496 senesinde ise Merih ile Zuhal'ın Hut burcunda birleşeceğini ve bundan dolayı büyük karışıklıklar yaşanacağı çıkarımında bulunmuşlardır⁸² ki bu sene Kayıtbay'ın öldüğü senedir.

Müneccimlik Literatüründe Kuyruklu Yıldız ve Ay

Kimi Orta Çağ tarihçileri bir yıldızın, özellikle kuyruklu yıldızın, görünmesini ve Ay tutulmasını iyi ya da kötü gelişmelerin yaşanacağını işareti kabul ederler. Bu gök cisimlerine yakıştırılan bu tarz anlamlar eski halk inançlarına ve bu inançtan beslenen nücum ilmine dayanır. Câhiliye Araçlarının eski dönemlerden itibaren günlük yaşamlarında yıldızlar hayati bir önem taşımaktaydı. Gece

⁶¹ Yüninî, *Zeylu Mirâti'z-zemân*, I, Dairetu'l-ma'arifi'l-Osmani Yayınları, Haydarabad, 1954, s. 369.

⁶² Yüninî, *Zeylu* ..., I, s. 383-384; II, s. 32-33.

⁶³ Yüninî, *Zeylu* ..., I, s. 380.

⁶⁴ Eyyubilerden el-Melikül Kahir Bahaeddin Abdülmelik İbn. Melikül Muazzam İsa

⁶⁵ Yüninî, *Zeylu* ..., III, s. 273-274.

⁶⁶ İbn Devâdârî, *Zübtetü'l-fikre fî târihi'l-hicre*, XLII, (Thk. D. S. Richards), Beyrut, 1998, s. 160-161; Makrîzî, *Kitâbu's-Sulûk li-ma'rifeti duveli'l-mülûk*, II, (Thk. Muhammed Abdülkâdir 'Atâ), Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye Yayınları, Beyrut, 1997, s. 104.

⁶⁷ Samira Kortantamer "Memlûk Tarihçiliğinde Bir Üslup Unsuru: el-'Acâib vel-Garâib", *Tarih İncelemeleri*, IX, 1994, s.80.

⁶⁸ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-Zâhire*, XV, Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye Yayınları, Kahire, 1971, s. 506.

⁶⁹ "Müşteri ile (Jüpiter) Zühre'nin (Venüs / Çoban yıldızı) bir burçta toplandığı esnada doğmuş olan" anlamına gelir. Bu sıfat uğurlu, kutlu, bahtiyar, tâlihi yaver, daima muzaffer, galip ve cihangir hükümdarları ifade etmek üzere kullanılmıştır". Hayrunnisa Alan, "Sâhipkıran", *DİA*, Ek-2, İstanbul, 2019, s. 443-444.

⁷⁰ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûm*..., XV, s. 437.

⁷¹ İbn İyâs, *Bedâi'z-zuhûr fî vekâii'd-duhûr*, III, (Thk. Muhammed Mustafa), el-Heyetu'l-Mısriyyetu'l-amme li'l-kitâb Yayınları, Kahire 1982, s. 172.

⁷² Zeyneddin Abdülbasit b. Halil b. Şahin ez-Zâhiri el-Malatî; *Neylü'l-emel fî zeyli'd-Düvel*, VII, (Thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî), el-Mektebetü'l-asriyye, Beyrut 2002, s. 22.

⁷³ Abdülbasit el-Malatî, *Neylü'l-emel*..., VII, s.362.

⁷⁴ İbn İyâs, *Bedâi'z-zuhûr*..., III, s. 238; Abdülbasit el-Malatî, *Neylü'l-emel*..., VIII, s. 59.

⁷⁵ İbn İyâs, *Bedâi'z-zuhûr*..., IV, s. 5.

⁷⁶ İbn İyâs, *Bedâi'z-zuhûr*..., I/II, s.647.

⁷⁷ İbn İyâs, *Bedâi'z-zuhûr*..., II, s. 179.

⁷⁸ Abdülbasit el-Malatî, *Neylü'l-emel*..., II, s. 362.

⁷⁹ İbn İyâs, *Bedâi'z-zuhûr*..., I-2 s. 161.

⁸⁰ Abdülbasit el-Malatî, *Neylü'l-emel*..., VII, 396; İbn İyâs, *Bedâi'z-zuhûr*..., III, s. 212.

⁸¹ Abdülbasit el-Malatî, *Neylü'l-emel*..., VIII, s. 19.

⁸² Abdülbasit el-Malatî, *Neylü'l-emel*..., I, s. 67.

yolculukları sırasında yön tayini, mevsimleri belirleme ve hava durumunu tahmin etme gibi konularda sabit yıldızlardan istifade ediyorlardı. Muhtemelen Mezopotamya ve Kuzey Sâmî uygarlıklarından da etkisiyle yıldızları yağmur, deprem gibi çeşitli doğal olayların, bereket ve kıtlığın sebebi olarak telakki ediyorlardı.⁸³

Doğu toplumundan çıkan tarihçilerin eserlerinde yıldızların uğursuzluğuna dayalı kayıtlara sık sık tesadüf edilir ki bunlar ya müneccimlerin tespitlerinin bir şekilde duyulmasıyla ya da müelliflerin nücum bilgisiyle düşülmüştür. Örneğin Azîmî'ye göre 444 (1052-1053) yılı yaz mevsiminde şiddetli yağmurların, depremlerin artmasının nedeni gökyüzünde hareket eden bir yıldızdır. Üç yıl sonra ortaya çıkan bir kuyruklu yıldız ise Mısır'da yaşanan vebanın, pahalılığın işaretidir.⁸⁴ Garsunnime de 1056 senesinde görünen kuyruklu yıldız Türklerin Mısır'ı ya da Bağdat'ı ele geçireceğinin işareti saymıştır. Yine Sibt aynı tesir ve üslup altında, 617/1220-1221 yılında birkaç kuyruklu yıldızın görünmesini Moğol istilasının başlayacağına bağlamıştır.⁸⁵ İbnü'l Esir *el-Kâmil*'inde muhtelif yerlerde yıldız ve kuyruklu yıldızın ortaya çıkış tarihlerini dikkatle kaydetmiştir.

Memlük tarihçileri bu geleneği sürdürmüştür. İbn İyâs, Şaban 783/Ekim-Kasım 1381 tarihinde "Bu ay gökyüzünde kuyruğu iki mızrak uzunluğunda bir yıldız görüldü, güneyde, birkaç görünür kaldı sonra kayboldu" der ve ardından Sibt'in bu yıldızın uğursuzluğuna dayalı izahını gündeme getirir. Sibt bu uğursuzluğu nücum ilmiyle karışık bilgisiyle şu şekilde açıklamaktadır:

"Bu yıldız ilk görüldüğünde Kabil kardeşi Habil'i öldürdü, sonra bu yıldız sırasıyla Nuh tufanında, İbrahim Peygamber zamanında, Semud kavminin helakında, Firavun'un helakında, Büyük Bedr savaşında, Hz. Osman'ın ve İmam Ali'nin ölümünde ve Abbasi halifelerinden el-Razi Billah ve el-Mutez, el-Mehdi, el-Muktedir ve diğerlerinin ölümünde görüldü. Bu yıldızın görünmesi bir hükümdarın ölümünü ya da vebanın başlayacağını haber verir".⁸⁶

İbn İyâs bu açıklamanın hemen ardından Kalavun devletinin sona erip Çerkeslerin başa geçeceğine hükmeder ve "bu yıldızın görünmesinden sonra depremler, ay tutulması, pek çok korkunç şeyler olur"⁸⁷ der. Eserinin bir başka yerinde büyük veba salgının yaşandığı günlerde bu yıldız yine ortaya çıkar (Receb 833/Mart-Nisan 1430), uğursuzluk yayılır, gençlerin, yaşlıların ölümleri artar.⁸⁸ Kortantamer, Memlük tarihçilerinin okuyucunun ilgisini çekmek amacıyla bu türlü kayıtları kasten yazdıkları görüşündedir ve bu görüşünü desteklemek için İbn ed-Devâdârî'den ve Makrizî'den iki kaydı öne sürer. İbn ed-Devâdârî Memlük Sultanı el-Melikü'n-Nasır Muhammed b. Kalavun'un doğduğu günün gecesinde Musul'da üç kuyruklu, büyük, parlak bir yıldız görüldüğünü ve müneccimbaşının bunu o gecede doğan bir çocuğun üç yere, yani Mısır, Suriye ve Irak'a hükmedeceğine yorduğundan bahseder.⁸⁹ Bu müneccimbaşı ayrıca, bu yıldızın 420/1029-1030 yılında, Mısır, Irak ve Şam'da adına hutbe okunacak Mısır Halifesi el-Mustansır'ın, 490/1096-1097 yılında garp hâkimi Abdulmumin'in ve 553/1158-1159 senesinde Bağdat Halifesi Nâsreddin li-dinillah'ın doğduklarında çıktığını da ifade eder.⁹⁰

Makrizî ise Sultan el-Eşref Halil'in öldürülmesi işine karışan Sultan Laçin'in öldürüldüğü günden bir gün önce geceleyin Kahire'de gökyüzünde kuyruğu âdeti-yere kadar uzanan bir yıldız

görüldüğüne dair bir hikaye kurgular.⁹¹ Şüphesiz bu kayıtlar gerçek dışıdır fakat burada bizim için önemli olan müneccimlik bilgisi üzerinden kuyruklu yıldızla yüklenen anlamdır.

Müneccimler Ay tutulmasını büyük bir şahsın öleceğinin işareti saymıştır. İbn ed-Devâdârî'nin Şam'da Ay tutulduğunda bunun birinin öleceği şeklinde yorumladığına ilişkin kaydı yukarıda verilmişti. İbn İyâs da Ay tutulmasının sultanların zevaline yol olduğuna dair birkaç kayıt düşmektedir. Örneğin, ez-Zâhir Seyfeddin Berkük ölmeden hemen önce Ay tutulmuştur.⁹² El-Melikü'l Muzaffer Ebû's-Sa'âdât Ahmed'in tahta çıktığı sıralarda yaşanan Ay tutulması da hükümdarın çabucak yok olacağına yorumlanmıştır.⁹³ Yukarıda da söz edildiği gibi El-Eşref Kayıtbay'ın saltanatı sırasında yaşanan tutulma da sultanın öleceğine yorumlanmış fakat gerçekleşmemiştir.⁹⁴

Sonuç

Türk devlet adamları müneccimliği benimsemiştir. Muhtemelen eski Türk inanç sistemde gelecekte haber verdiği zannedilen pratiklerin mevcudiyeti bunun temel âmillerindedir. Bu meslek erbabi uğurlu ve uğursuz vakit tespiti, rüyaların yorumlanması, büyük olayların nasıl sonuçlanacağı gibi konularla bilgi ve yetki sahibidir. Müneccimlere uzun yüzyıllar boyunca ihtiyaç duyulmuştur. Siyasetnâme yazarları bu ihtiyaç haline değinirler. Bunlardan Yusuf Hâs Hâcib bu meslek grubunun gerekliliğinin savunucularındandır.

Orta Çağ Türk-İslâm dünyasında müneccimlik yaygındır. Pek az hükümdar müneccimlere mesafeli kalmıştır. Devlet adamları hem şahsi geleceğini hem de devletin akıbetini merak ettiğinden bu meslek erbabına önem vermiştir. Bu nedenle müneccimler Tarih kaynaklarında çoğunlukla büyük savaşlar öncesi görünür hale gelirler. Orta Çağ'da müneccimlik her kesimin merak konusudur. Kutalmış, Kirman hâkimi Arslanşah, Ahmed Celayir gibi bazı hanedan mensupları ve yöneticiler nücum ilminde şöhret bulmuştur. Emir Timur yanında müneccimler buldurmaya özen göstermiştir. Akkoyunlu Uzun Hasan müneccim takvimlerini incelemiştir.

Kaynakların bollaşmasına bağlı olarak elimizde Memlük döneminde müneccimlerle ait daha çok bilgi mevcuttur. Memlüklerde müneccimler genellikle rivayete dayalı kurgulara esrarengiz bir hava katar. Gerçek hayatta ise çoğunlukla kimin kim tarafından ne zaman öldürüleceğini tayin işine girişmiş gibidirler. Veyahut Memlük devlet adamları en çok bu konu münasebetiyle müneccimleri meşgul etmiştir.

Müneccimlere göre vakitli vakitsiz ortaya çıkan kuyruklu yıldız uğursuzdur. Bunun birlikte kuyruklu yıldız aynı zamanda bir dönemin kapanıp yeni bir dönemin açılacağına, hâkimiyetin el değiştireceğinin işaretidir. Ay tutulması ise büyük bir şahsiyetin öleceğine yorumlanmıştır. Türk tarihinin farklı dönemlerini kaleme alan tarihçilerde de nücum ilminin yansımaları görülür. Azîmî, Sibt, Ravendî, Esterâbâdî ve kimi Memlük tarihçilerinde bu açıkça göze çarpar.

⁸³ Muharrem Çelebi, "Envâ", DİA, XI, İstanbul, 1995, s. 257.

⁸⁴ Ali Sevim, *Azîmî Tarihi, Selçuklularla İlgili Bölümler (H.430-538=1038/38-1143/44)*, TTK Yayınları, Ankara, 2006, s. 14, 16.

⁸⁵ Ali Sevim, *Mir'âtü'z-Zamân*, s. 23.

⁸⁶ İbn İyâs, *Bedâi'z-zuhûr...*, I/2, s. 292.

⁸⁷ İbn İyâs, *Bedâi'z-zuhûr...*, I/2, s. 293.

⁸⁸ İbn İyâs, *Bedâi'z-zuhûr...*, II, s. 132.

⁸⁹ Kortantamer, "Memlük Tarihçiliğinde...", s.78.

⁹⁰ İbn Devâdârî, *Kenzü'd-dürer ve câmi'u'l-gurer*, VIII, (Thk. Ulrich Haarmann), Kahire, 1971, s. 272.

⁹¹ Makrizî, *es-Sulûk...*, II, s. 306; Kortantamer, "Memlük Tarihçiliğinde...", s.78.

⁹² İbn İyâs, *Bedâi'z-zuhûr...*, I/II, s. 521.

⁹³ İbn İyâs, *Bedâi'z-zuhûr...*, II, s. 66; Abdülbasit el-Malatî, *Neylü'l- emel...*, VIII, s. 59.

⁹⁴ İbn İyâs, *Bedâi'z-zuhûr...*, III, s. 238.

KAYNAKÇA

- A, A; "Astroloji" maddesine ilaveten, *İA*, I, MEB Yayınları, İstanbul, 1978, ss. 686
- Âbu'l Farac; *Âbu'l Farac Tarihi*, II, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), TTK Yayınları, Ankara, 1950.
- Ahmed b. Mahmud; *Selçuknâme*, (Çev. Erdoğan Merçil), Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2018.
- Aksarayî; *Müsâmeretü'l Ahbâr*, (Çev. Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara, 2000.
- Alan, Hayrunnisa; "Sâhipkıran", *DİA*, Ek-2, İstanbul, 2019, ss.443-444.
- Arslantaş, Nuh; *Ortaçağda İki Yahudi Seyyahın İslâm Dünyası Gözlemleri-Tudelahı Benjamin-Ratisbonlu Petachia*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2009.
- Ata Melik Cuveynî; *Tarih-i Cihan Güşa*, (Çev. Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara, 2013.
- Ateş, Ahmed; "Enverî", *İA*, IV, MEB, İstanbul, 1964, ss. 278-283.
- Aziz b. Erdeşiri Esterâbadî; *Bezm u Rezm*, (Çev. Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- Bozkurt, Nebi; "Nedim", *XXXII, DİA*, İstanbul, 2006, ss. 506-506.
- Bölükbaşı, Mehmet; "Cahiliye Devrinde Araplarda Kehânet ve Kâhinlik", *NÜSHA*, 2018, (47), ss. 127-148
- Bundârî; *Zubdetu'n-Nusra, Irak ve Horasan Selçukluları Tarihi*, (Çev. Kıvameddin Burslan), TTK Yayınları, Ankara, 1943.
- Çelebi, İlyas; "İyafe", *DİA*, XXIII, İstanbul, 2001, ss. 497.
- Çelebi, Muharrem; "Envâ", *DİA*, XI, İstanbul, 1995, ss. 257-258.
- Devletşah; *Tezkire-i Devletşah, Devletşah Tezkiresi*, I, (Çev. Necati Lugal), Tercüman Yayınları, İstanbul, 1977.
- Dozy, Reinhart Pieter Anne; *Tekmiletü el-Meâcim el-Arabiyye*, (Thk. Muhammed Selîm Nuaymî), Vizaretü's-Sekâfe ve'l-Fünun, Bağdad, 1991.
- Durmuş, İsmail; "Sekâkî, Ebû Ya'küb", *DİA*, XXXVI, İstanbul, 2009, ss. 332-334.
- Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, (Çev. Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara, 2014.
- Ebû Şâme; *Kitâb er-Ravzateyn*, III, (Thk. İbrâhim ez-Zeybek), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1997/1418.
- Eren, Esin; *Nizâmî Arzî'nin Çehâr Makâlesi (çeviri ve dilbilgisi yönünden inceleme)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.
- Erzi, Adnan Sadık; "İbn Bîbî", *İA*, V, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, ss. 712-718.
- Fehd, Tefik; "İlm-i Ahkâmı Nücüm", *DİA*, XXII, İstanbul, 2000, ss. 124-126.
- Hasan-ı Rumlu; *Ahsenü't-Tevârih*, (Çev. Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara, 2006.
- İbn ed-Devâdârî, *Zübtetü'l-fikre fi târihi'l-hicre*, XLII, (Thk. D. S. Richards), Beyrut, 1998.
- İbn ed-Devâdârî, *Kenzü'd-dürer ve câmi'u'l-ğurer*, VIII, (Thk. Ulrich Haarmann), Kahire, 1971.
- İbn Haldun, *Mukaddime*, I, (Çev. Halil Kendir), Yeni Şafak Yayınları, Ankara, 2014.
- İbn İyâs, *Bedâi'z-zuhûr fi veķâii'd-duhûr*, I-V, (Thk. Muhammed Mustafa), el-Heyetu'l-Misriyyetu'l-amme li'l-kitâb, Kahire, 1982.
- İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, XVI, XVII, (Thk. Abdullah b. Muhsin et-Turki), Dâru Hicr, Cize, 1998.
- İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-Zâhire*, XV, Dârü'l-Kütübi'l-Misriyye, Kahire, 1971.
- İbni Arabşah, *Acâibu'l Makkûr (Bozkırdan Gelen Bela)*, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul, 2012.
- İbnü'l Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, Büyük İslâm Tarihi, X, (Çev. Abdülkerim Özyayın), Bahar Yayınları, İstanbul, 1987.
- İnan, Abdulkadir; *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, TTK Yayınları, Ankara, 1986.
- Karahan, Abdulkadir; "Enverî", *DİA*, XI, İstanbul, 1995, ss. 267-268.
- Kılavuz, Ahmet Saim; "Arrâf", *DİA*, III, İstanbul, 1991, ss. 393-394.
- Kortantamer, Samira; "Memlûk Tarihçiliğinde Bir Üslup Unsuru: el-'Acâib vel-Garâib", *Tarih İncelemeleri*, IX, 1994, ss. 69-87.
- Köprülü, Fuat; *Edebiyat Araştırmaları*, TTK Yayınları, Ankara, 1999.
- Köymen, Mehmet Altay; *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, I, TTK Yayınları, Ankara, 2000.
- Makrîzî, *Kitâbu's-Sulûk li-ma'rifeti duveli'l-mülûk*, II, (Thk. Muhammed Abdulkâdir 'Atâ), Dârü'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut, 1997.
- Mazaheri, Ali; *Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları*, (Çev. Fahriye Üçok), Varlık Yayınları, İstanbul, 1972.
- Merçil, Erdoğan; *Türkiye Selçuklularında Meslekler*, TTK Yayınları, Ankara, 2000.

- Metin, Tülay; "Selçuklular Zamanında Müneccimliğe Dair Bazı Tespitler", *History Studies*, 6/3, April 2014, ss. 239-252.
- Nesevî; *Siretu Celaleddin Mengüberti, Celâlüttin Harezemşah*, (Çev. Necip Asım), İstanbul Devlet Matbası Yayınları, İstanbul, 1934.
- Nizamüddin Şâmî; *Zafernâme*, (Çev. Necati Lugal), TTK Yayınları, Ankara, 1987.
- Nizamülmülk, *Siyâsetname*, (Çev. Mehmet Taha Ayar), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.
- Özaydın, Abdülkerim; "İbn Bîbî", *DİA*, XIX, İstanbul, 1999, ss. 379-382.
- Ravendî; *Râhat-üs-Sudûr ve Âyet-üs-Sürûr*, II, (Çev. Ahmed Ateş), TTK Yayınları, Ankara, 1999.
- Roux, J. Paul; *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, İşaret Yayınları, İstanbul, 1994.
- Sevim, Ali; *Azîmî Tarihi, Selçuklularla İlgili Bölümler (H.430-538=1038/38-1143/44)*, TTK Yayınları, Ankara, 2006.
- Sevim, Ali; *Biyografilerle Selçuklular Tarihi İbnü'l- Adîm Bugyetü'taleb fî Tarihi Haleb* (Seçmeler), TTK Yayınları, Ankara, 1989.
- Sevim, Ali; *Mir'âtü'z-Zamân fî Târîhi'l-âyân'da Selçuklular*, TTK Yayınları, Ankara, 2011.
- Sevim, Ali; *Zübdetü'l-Haleb Min Târîhi Haleb'de Selçuklular (H.447-521 = 1055-1127)*, TTK Yayınları, Ankara, 2014.
- Sümer, Faruk; "İlhanlı Hükümdarlarından Abaga, Argun Hanlar ve Ahmed-i Celâyir", *Belleten*, III, Nisan 1983, Sayı:206, s. 196.
- Sümer, Necati; "Cahiliye Araplarında Falcılık", *Milel ve Nihal*, 13 (1), s. 134-157.
- Şerefüddin Ali Yezdî; *Emir Timur (Zafernâme)*, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul, 2013.
- Şeşen, Ramazan; *Salâhaddîn Eyyûbî ve Devlet*, Çağ Yayınları, İstanbul, 1987.
- Turan, Osman; *Selçuklular ve Türk İslâm Medeniyeti*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2008.
- Unat, Yavuz; "Selçuklularda Astronomi Bilimi", *II. Uluslararası Selçuklu Sempozyumu*, Konya, 19-23 Ekim 2011, s.1-23.
- Usâme İbn Munkız; *Kitabu'l-İtibar, Üsâme İbn Munkız İbn Munkız Haçlılara Karşı*, (Çev. Selahattin Hacıoğlu), Bordo Siyah Yayınları, İstanbul, 2006.
- Yunîni; *Zeylu Mirâti'z-zemân*, I-III, Dairetu'l-ma'arifi'l-Osmani, Haydarabad, 1954.
- Yusuf Has Hâcib; *Kutadgu Bilig*, (Çev. Reşit Rahmeti Arat), Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2008.
- Zehebî; *Tarihü'l-İslâm ve vefeyatü'l-meşahir ve'l-a'lâm*, XXXIII, (Thk. Omer Abdusselam Tedmuri), Dâru'l-kitâb el-Arabi, Beyrut, 1993.
- Zeyneddin Abdülbasit b. Halil b. Şahin ez-Zâhirî el-Malafî; *Neylü'l-emel fî zeyli'd-Düvel* (Thk. Ömer Abdüsselam Tedmuri), I-IX, El-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 2002.

EXTENDED ABSTRACT

The ancient Turks have believed that they have gotten news from the future through 'kams'. However they acquired new ways and means of predicting information about the future through contact with other cultures. Astrologer is one of them. For many centuries, this profession became pivotal in matters such as determining auspicious and inauspicious dates and how major events would turn out. Statesmen who wrote works on politics have highlighted the importance of this. For example, Yusuf Has Hâcib attributes the very existence astrologers, on which he confers the title scholar, to the overriding needs mentioned above. In his *Siyasatname*, on the other hand, the Grand Vizier of the Seljukids Nizamülmülk points out the drawbacks of spending too much time with astrologers.

In medieval ages in Islamic World, astrology was quite prevalent. Astrologers existed under the service of rulers for many centuries. Great Seljukids, Anatolian Seljukids, Khwarezmshahs, Ayyubids, Timur, Mamluks and others acquired astrologers. Great Seljukids sultans consulted astrologers for various reasons. Cagri Bey asked astrologers' opinions shortly before the Serahs war, Tugrul Bey Dandanakan war and Sultan Alp Arslan Manzikert war. Arslan Argun b. Alp Arslan, Rıdvan, son of Tutuş, Mahmud and his father, Muhammed Tapar were also strongly influenced by astrologers and astrology.

Contemporary dynasties of the Seljuks also embraced astrology. Anatolian Seljuk sultans took into account the deductions of the astrologers. Aksungur, the ruler of Aleppo and the father of Usama, historian known İbn Munkız, and Melik Seyfeddin, Nureddin Mahmud b. Zengi's brother and the ruler of Mosul engaged astrologers. However, Sultan Salahaddin Ayyubi didn't believe neither in the astrologers nor in the astrology. Khwarazmshahs gave importance to astrology and astrologers. For instance, during his struggle with the Mongols, Sultan Alaaddin Muhammed Harizmşah was severely compromised through indoctrination by astrologers. Emir Nusreddin Hamza b. Mehmet, the ruler of Nesa, was conversant with the *nucûm*. The mother of famous historian İbn Bibi, Bibi Müneccime, also served Celaledin Harizmşah for many years. In the following centuries, the vogue for acquiring astrologers continued. Emir Timur did not ignore astrologers either. Three of Emir Timur's astrologers, Seyfeddin Beg and Mevlana Abdullah Lisan and Mevlana Ahmed, stand out. Sultan Ahmed Celayir, who was served by the historian Esterabadi and was an enemy of Timur, was famous for his skill in astrology. Uzun Hasan examined the almanacs prepared by the astrologers. Some Mamluk sultans and their emirs also acted in accordance with the consultations astrologers gave. Yet the records about relationship with Mamluk sultans are mainly based on rumours.

In medieval ages, valuable works were written in the field of astrology. However, the astrology attracted the attention of all segments of society, especially astronomers, doctors, poets, alchemists and historians. Among those, Ravendî, Esterâbadi, Sibt and Mamluk historians had knowledge in astrology. Moreover among the members of dynasties, there were also those who committed to astrology. For example Kutalmış was an expert in astrology and drawn his political destiny according to his astrology knowledge. Arslanşah, the ruler of Kerman, Emir Nusreddin Hamza, the ruler of Nesa, and Sultan Ahmet Celayir also made names in the field.

Furthermore, ancient thoughts about celestial bodies and astrology seem to be mixed into the works of certain historians. Especially Mamluk historians included the exit of the comet and the eclipse of the Moon, which are included in the scope of astrology, in their works. In the East, these two natural events were seen as the harbingers of disaster. The comet has been associated with events such as the onset of the plague, the increase of earthquakes, the change of reign, domination, and death. The lunar eclipse has also been interpreted as the death of an important person.